

Su žymiuoju baltistu apie jo paralelinę aistrą

Pietras Umbertas Dinis (g. 1960) – žymus italų kalbininkas, baltistas, lietuvių literatūros vertėjas į italų kalbą, Pizos universiteto profesorius, Baltų filologijos katedros vedėjas. Svarbiausios jo mokslinių interesų sritys – lyginamoji istorinė kalbotyra, baltų kalbų istorija, baltų kalbotyros istoriografija. Jo mokslinių darbų bibliografija sudaro per keturis šimtus pozicijų, o vertimų bibliografijoje pozicijų daugiau nei aštuoniasdešimt. Mokslininkas yra Latvijos, Lietuvos ir Getingeno (Vokietijoje) mokslų akademijų užsienio narys, Vilniaus universiteto garbės daktaras, už nuopelnus lituanistikai apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordinu (2002). Jo monografija *Le lingue baltiche* (Baltų kalbos, 1997) išversta į keturias kalbas. 2010 m. Vilniuje išleista rinktinių Dinio straipsnių knyga *Baltų filologijos studijos*.

Suprasdama, kad trumpame pristatymo žodyje visko neįmanoma aprėpti, iš gausios Dinio vertimų bibliografijos čia paminėsiu kelias didesnes knygas, antologijas:

La nostalgia dei terrestri: Cinque poeti lituani (Žemės nostalgija: penki lietuvių poetai), Viareggio (Lucca): Mauro Baroni editore, 1989, 256 p.; *Mappa della poesia lituana del secondo Novecento* (XX a. antrosios pusės lietuvių poezijos žemėlapis), Bologna: In forma di parole, 2006, t. 1, 228 p.; *Mappa della poesia lituana del secondo Novecento*, Bologna: In forma di parole, 2006, t. 2, 272 p.; *Altre Voci: Nove narratori lituani del secondo Novecento* (Kitokie balsai: devyni XX a. antros pusės lietuvių prozininkai), Livorno: Books & Company, 2006, 174 p.; *In forma di parole: Mapa della poesia lituana del terzo Novecento* (Žodžių formose: XX a. pabaigos lietuvių poezijos žemėlapis), Bologna: Associazione culturale „In forma di parole“, 2010, 373 p.

2007 m., pagerbdamas šv. Jeronimo premijos laureatą, Bonifacas Stundžia sakė: „Pietras Dinis, kūrybiškai tęsdamas daugelio žymių tėvynainių baltistines trajektorijas, „įstrigo“ trijose baltiškiosiose stichijose: kalbotyros kosmose, publicistikos žemėje ir vertimų vandenyne. Tebūnie jam, baltistui *per definitionem*, ir toliau palankūs visi keturi vėjai.”¹ Prie šitų palinkėjimų galima prisijungti ir šiandien.

Donata Mitaitė

1 Bonifacas Stundžia, „Tarp trijų baltiškųjų stichijų: 2007 m. šv. Jeronimo premijos laureatas Pietras Dinis“, prieiga internete: <http://www.llvs.lt/?item=236&lang=lt> (žiūrėta 2011 12 07).

Donata Mitaitė: Gerbiamasis Pietro, esi italas, gyveni Italijoje, kaip ir kodėl tapai baltistu? Toli juk nuo Tavo namų ir Baltija, ir baltai...

Pietras Dinis: Po tiek metų gal jau ir pats nebelabai žinosiu, kaip atsakyti, prieš kokį dešimtį metų būtų buvę lengviau... Faktai labai paprasti: pradėjau studijuoti Pizos universiteto Slavistikos institute, kaip tada buvo vadinama, ir Indoeuropiečių lyginamosios kalbotyros institute. Tų dviejų dalykų (slavistikos ir indoeuropiečių lyginamosios kalbotyros) sankryžoje ir yra baltistika. Paprasčiau galimybės atvažiuoti į Lietuvą pasitobulinti dar tada, kai turėjau rašyti diplominį, 1983 m. Italams reikia aiškinti, ką tai reiškė, Tau – ne. Visai neaišku buvo, ar gausiu tą stažuotę, ar leis važiuoti ten, kur noriu, o norėjau į Vilnių. Tais laikais Italija galėjo gauti tik 20 vietų Sovietų Sąjungoje visiems – nuo filologo iki smuikininko. Pavyko. Bet pirmiausia turėjau važiuoti į Maskvą, ten buvau apie 10 dienų, mane apgyvendino Lumumbos universiteto viešbutyje, kasdien 12 valandą turėjau skambinti į ambasadą, kad sužinočiau, koks mano likimas. Po 10 dienų man pasakė, kad galiu važiuoti į Vilnių. Važiavau traukiniu, buvo maždaug rugsėjo vidurys. Stotyje manęs laukė vaikinai, matematikas Kęstas, parodęs, kur įsikurti. Tai buvo bendrabutis Olandų gatvėje, ten pragyvenau 10 mėnesių.

D. M.: Ar buvo labai nyku, kai čia atvažiavai, ar patyrei kokį nors kultūrinį šoką?

P. D.: Ne, tais laikais man ėjo dvidešimt treti ir viskas atrodė didelis nuotykis, didelė avantiūra, viskas buvo labai įdomu. Jau buvau lankęsis Demokratinėje Vokietijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, tai truputį žinojau apie čionykštį gyvenimą.

D. M.: O „angelų sargų“ Tau nebuvo pristatę?

P. D.: Manau, kad buvo, o gal ir ne, gal nereikėjo, nes tai, ką aš dariau, visi žinojo. Tais laikais čia buvo mažai užsieniečių.

D. M.: Bet iš karto supratai, ko klausiu...

P. D.: Taip. O Vilniuje visai „nuo nulio“ pradėjau mokytis lietuvių kalbos, padėjo ponia Beatričė Strimaitienė, universiteto prancūzų kalbos katedros dėstytoja. Su ja kiekvieną dieną po porą valandų skaitydavom tekstus, ji šiek tiek paaiškindavo,

o gramatiką mokiausi pats, bendravau su žmonėmis, pradėjau šnekėti. Antrą semestrą jau rinkausi kursus pas Zigmą Zinkevičių, Valerijų Čekmoną, Vytautą Mažiulį, Joną Kabelką. Iš literatų buvau pas Vitą Arešką. Rinkausi įvairius kursus, nors prioritetas buvo kalbotyra.

Iš anų laikų atsimenu dar ir tokį epizodą: Smuglevičiaus salėj daviau trumpą interviu televizijos žurnalistei. Ji manęs paklausė, koks lietuvių kalbos žodis man labiausiai patinka. Atsakai, kad „dangus“. Paskui, kai susipažinau su Juozu Apučiu, jis man sako: „Mačiau Tave, kai davei tą interviu, galvojau, ir ką atsakys tas italiukas. Atsakė ‚dangus‘. O, manau, – didelis katalikas.“ Sakiau tai, susiję su kalba, o ne su katalikybe. „Dangus“ – tai u-kamienis žodis, o jie – kalbos archaikos bruožas. Tada mokiausi lietuvių kalbos ir tie u-kamieniai žodžiai man labai patiko.

D. M.: O kiek Tu kalbų moki?

P. D.: Manau, kad ir lietuviškai nelabai moku... Moku tiek, kad Tu maždaug supranti, ką aš noriu pasakyti.

D. M.: Aš gerai suprantu.

P. D.: Na, gerai supranti... Bet aš jaučiu, kad nelabai taisyklingai kalbu. Aš kalbas ne moku, bet kankinu, kankinu kokias 8–9: italų (vienintelė, kurią tikrai moku, nors kartais irgi abejoju), lietuvių moku, o latvių blogiau, rusų maždaug kaip latvių, lenkų primiršau, nes neturiu praktikos, vokiečių maždaug kaip lietuvių; prancūzų, anglų kalbas moku iš mokyklos, bet susikalbu, moku ispanų, katalonų.

Viena yra mokėti kalbas, kita – jas kankinti. Aš kankinu: galiu skaityti, naudotis literatūra. Mokėti kalbėti – jau visai kas kita, tam reikia būti tikrai dvikalbiam nuo gimimo arba pragyventi labai daug laiko toje šalyje, nes mokėti kalbą reikia ir pažinti kultūrą, antropologiją, suprasti net ir tai, kas nesakoma žodžiais.

D. M.: O koks buvo tas Tavo diplominis, dėl kurio atvažiavai į Vilnių?

P. D.: Apie Martyno Mažvydo veikalą *Giesmės švento Ambraziejaus*, apie jo šaltinius, kiek Mažvydas išvertė, kiek iš tikrųjų sukūrė. Tokia lingvistinė studija. Lietuviškai ji išleista straipsnių pavidalu, o Italijoje – knygele.

D. M.: Kaip kilo noras versti? Ar verti tik poeziją?

P. D.: Daugiausia poeziją, bet ir prozą. Esu parengęs prozos rinktinę: Jurga Ivanauskaitė, Giedra Radvilavičiūtė, Renata Šerelytė, Birutė Baltrušaitytė, Marius Ivaškevičius, Bronius Radzevičius, Juozas Aputis, Danielius Mušinskas, Saulius Tomas Kondrotas. Dabar baigiu versti Ivanauskaitę, nes viena Florencijos leidykla paprašė romano *Ragana ir lietus*.

Iš pradžių mokyti kalbos atrodo labai nuobodu, daug pratybų, kartojimo, todėl imu versti vieną poetą (kartais koks draugas pataria). Geriau, jei kūriniai trumpoki. Taip, kol išmoksti kalbą, mėgini sunkiausią žanrą. Gali atrodyti paradoksalu....

D. M.: O nuo ko pradėjai?

P. D.: Nuo Vytauto Mačernio. Bičiulis Gintaras Aleknonis padovanojo knygą *Žmogaus apnuoginta širdis*. Kol mokiausi lietuvių kalbos, turėjau šituos tekstus, žiūrėdavau. Pamažu pamažu ir pradėjau suprasti vieną kitą žodį. Taip pat man buvo ir su vokiečių kalba.

D. M.: Ką iš vokiečių kalbos pradėjai versti?

P. D.: Paulį Celaną. Kaip matai, ambicingas pasirinkimas.

D. M.: Mačernis Tau patiko?

P. D.: Taip. Išverčiau, skelbiau žurnale, o neseniai išėjo knygelė. Peržiūrėjęs senus vertimus, pastebėjau, kad buvau palikęs daug teksto suvokimo klaidų – buvo proga pasitaisyti.

Dar su ponia Strimaitiene pradėjau skaityti Justino Marcinkevičiaus dramą *Mažvydas*, išverčiau, yra išleista. Išverčiau ir Marcinkevičiaus eilėraščių. Paskui mano vertimuose ėmė formotis tarsi dvi linijos: viena Mačernio ir kitų žemininkų, o kita, prasidedanti nuo Marcinkevičiaus, – šiuolaikinės lietuvių literatūros, šiuolaikinės lyrikos linija. Tomas Venclova tas dvi linijas tarsi suvienijo. Išėjo žemininkų antologija, ten verčiau ir Henriką Nagį, ir Juozą Kėkštą, ir Alfonsą Nyką-Niliūną. Man labai patinka Nyka-Niliūnas, norėčiau paruošti jo knygą. Prieš

Turino knygų mugę išleistos Sigito Gedos, Kornelijaus Platelio, Gintaro Grajausko poezijos rinktinės. Parengiau ir tris dideles lietuvių poezijos antologijas.

Dabar pradėjau bendradarbiauti su leidykla *Joker Edizioni*, jie turi knygų seriją „Parole del mondo“ („Pasaulio žodžiai“). Ten išleistos trys mano verstos poezijos knygos – Mačernio, Gintaro Grajausko ir Knuto Skujenieko. Dabar su bičiuliu ruošiame šiai leidyklai estų poeto Jūrio Talveto rinktinę. Toliau norėčiau išleisti Braziūną ir dar kitus poetus.

D. M.: O kaip su silabotonika, ar išlaikai ją, versdamas eilėraščių į italų kalbą?

P. D.: Čia sunkus sprendimas vertėjui. Ne, šiuo atveju stengiuosi, kad tekstas gerai skambėtų itališkai. Ritmas išlaikomas, bet forma gali keistis. Tu sakai, kad daug verčiu. Taip, pradžioje verčiau tai, ką norėjau versti, o paskui ėmė atrodyti, kad reikia užpildyti spragas. Kadangi lietuvių poezijos itališkai buvo labai mažai, man atrodė, kad reikia pateikti kuo daugiau autorių. Tam labai tinka antologijos. Tai nereiškia, kad visi autoriai, kurie yra antologijoje, yra mano ypač mėgstami. Esu išvertęs ir tų, kurie man patinka mažiau.

D. M.: Tad Tavo mėgstamiausi?

P. D.: Ne vienas. Mačernis man patiko, patinka ir turbūt visada patiks. Iš kitos pusės – Paulius Širvys, dar iš kitos – Tomas Venclova. Labai patinka Nyka-Ni-liūnas, nors, paradoksalu, jo rinktinės iki šiol nesu išvertęs, nes, kaip sakiau, daug kas priklauso nuo konjunktūros. Bet Tavo klausimas nelabai vykęs... Gal kokio poeto man patinka vienas eilėraštis... Man daug lengviau pasakyti, kokie konkretūs eilėraščiai man patinka, o ne kokie poetai.

D. M.: O Kristijonas Donelaitis?

P. D.: Dabar jį į italų kalbą verčia mano doktorantas Adriano Cerri, pasakėčias jis jau išvertė. Aš pats neverčiau kitų amžių poetų, tik XX a. ar šiuolaikinius. Į kitus aš linkęs žiūrėti pirmiausia filologo, o ne skaitytojo akimis. Visi mano doktorantai (jų esu turėjęs keturis ar penkis; šiuo metu turiu du) yra potencialūs vertėjai, bet ne visi jais taps. Tam, kad verstum, šitas amatas turi patraukti, tam reikia truputėlio aistros. Atrodo, kad tas doktorantas, kuris verčia Donelaitį,

aistros turi. O savo diplominį darbą jis parašė apie baltų kalbų skaitvardžius. Tai maža ką bendro turi su literatūra, bet aš manau, kad labai gerai, jei vertėjas lingvistiškai pasiruošęs. Tada jis galės suprasti visas kalbos subtilybes. Lingvistinis pasiruošimas įduoda instrumentus joms suprasti.

D. M.: Tau tenka visus verstus autorius pristatyti skaitytojams. Dirbi ir literatūros kritiko darbą?

P. D.: Per daug dosniai mane apibūdinai. Ne, aš visada rašau tik pratarinę arba pabaigos žodį, kuriuose pristatau poetus. Kada nors gal pabaigos žodžius sujungsiu į vieną, jų jau nemažai susikaupė. Dabar turiu išvertęs 20–30 Pauliaus Širvio eilėraščių, laikiu tinkamo momento.

D. M.: Nuo ko tas momentas priklauso?

P. D.: Pas mus tai vyksta cikliška. Kai turi gerus ryšius su leidėjais, reikia išnaudoti momentą. Kartais, kai toks momentas ateina, tu neturi padaryto darbo, tada vėl reikia laukti, kol bus tinkama konjunktūra.

D. M.: O kas tai nulemia?

P. D.: Nulemia tai, ar leidykla turi pakankamai pinigų išleisti tas knygas, kurių paskui neparduos, ar jie sutinka leisti autorių iš „mažųjų“ literatūrų. Geriausia, kai leidėjai prašo tavęs ką nors padaryti, bet su poezija taip beveik niekada neatsitinka, nes ji mažai skaitoma, menkai perkama. Ivanauskaitės romano būtent leidėjai paprašė.

D. M.: Ar Tau pačiam tai įdomu?

P. D.: Pakankamai. Ją versdamas daug išmokau. Gal geriau būčiau išvertęs poezijos, bet kai pasiūlė, pagalvojau, kad reikia, nes ji – lietuvių literatūros žvaigždė. Italijoje ji galėtų patraukti skaitytojų dėmesį, o tada leidyklos gal būtų suinteresuotos išleisti ir kitus lietuvių autorius. Italų skaitytojų rinkoje dar reikia sukurti kritinę lietuvių literatūros vertimų masę, kad leidėjai natūraliai priimtų lietuvių autorius ir nereikėtų kiekvieną kartą aiškinti, kodėl ir kaip. Man

atrodo, kad kritinė masė jau atsiranda. Intensyviai verčia ir ponia Birutė Žindžiūtė-Michelini kartu su vyru. Vertėjai, sąmoningai ar ne, vienija savo jėgas, kad ta kritinė masė būtų pasiekta.

D. M.: Ar būna kokių nors atsiliepimų apie išspausdintus vertimus?

P. D.: Nedaug, bet ypač po Turino mugės buvo rašyta. Svarbi problema, kad lietuvių autorių knygas daugiausia leidžia mažos leidyklos, o apie jų veiklą spaudoje mažiau rašoma. Knygų rinka Italijoje labai skiriasi nuo Lietuvos. Ten yra 2 ar 4 didelės leidyklos, kurios sprendžia, ką daryti, o ko ne, jos turi savo platinimo tinklus. Tam tikras kiekis mažųjų ir vidutinių leidyklų leidžia įdomiausius dalykus, nes jos nesiekia vien tik pelno, kaip didžiosios leidyklos, o nori atlikti tam tikrą kultūrinį darbą. Vertėjams iš lietuvių kalbos reikia kreiptis į tas leidyklas – jos mūsų atžvilgiu jautresnės. Kad iš karto patektum į didžiąją leidyklą, reikia būti Nobelio premijos laureatu arba „didžiųjų“ literatūrų bestselerių autoriumi. Kas darosi, tarkim, Lietuvoje, jie nežino, taigi vertėjai turi ką veikti kaip kultūriniai tarpininkai. Bet didžiosios leidyklos nieko net neklausia, jos turi savo planus, labai sunku ten patekti, nebent per pažintis.

D. M.: Ar žinai ką nors apie vertimų skaitytojus, kas italams būna įdomu lietuvių literatūroje?

P. D.: Kartais man parašo ir visiškai nežinomas žmogus, kad skaitė, buvo įdomu. Gaunu laiškų: „Buvau kaip turistas Lietuvoje, grįžęs radau, kad jūs rašėt apie tą ir tą.“ Įdomus epizodas atsitiko su S. T. Kondroto „Kolekcionieriumi“. Alessandro Baricco turi internetinę svetainę, ir vieną dieną mano draugas atkreipė mano dėmesį, kad ten rado tą Kondroto novelę. Tai buvo mano vertimas, nors, aišku, vertėjas nebuvo nurodytas. Parašiau, žadėjo pataisyti, bet nepataisė... Šitaip būna. Pats Baricco gali patikti ar nepatikti, bet jis labai populiarus Italijoje, jis atkreipė dėmesį į „Kolekcionierių“, net įkėlė jį į savo svetainę. O „Kolekcionierių“ buvau išvertęs ir paskelbęs viename provincijos žurnale, kurį net rasti sunku, bet Baricco kažkaip susirado, paskaitė... Tai savotiškas atsakymas į Tavo klausimą, ar vertimai populiarūs. Kartais taip atsitinka. Bet vertėjas yra tas žmogus, kurio nėra. Jei Baricco būtų kaip nors viešai pasakęs, kad skaitė, patiko, įdėjo į savo svetainę, tada iš karto ir didelės leidyklos galėtų susidomėti. Taip būna..

D. M.: O lietuvių poezija italų skaitytojams ar neatrodo nesuprantama, keista, egzotiška?

P. D.: Man ir pačiam sunku atsakyti į tokį klausimą, nes man ji seniai, o gal ir niekada neatrodė egzotiška, Lietuvoje aš buvau pagyvenęs. Jei žiūrėčiau iš šono, tarsi ne aš būčiau išvertęs, – irgi ne. Dabar verčiama iš visų įmanomų kalbų, taigi ir lietuvių poezija negali būti egzotika. Kas galėtų vienoje ar kitoje poezijoje atrodyti egzotiška, tai specifinės realijos arba istoriniai motyvai, apie kuriuos italai negali žinoti. Bet jei jie skaito Kurdistano ar Pietų Afrikos poeziją, jie irgi nežino realijų. Lietuva vis dėlto – tai ta pati Europos Sąjunga, ji geriau pažįstama.

D. M.: Ar Tu verti tik iš lietuvių, ar ir iš kitų kalbų?

P. D.: Verčiu ir iš latvių, bet mažiau. Tiesa, neseniai išverčiau didelę labai gero katalonų poeto Gabrielio Ferratero rinktinę. Dabar ieškau, kas Lietuvoje sutiktų bendradarbiauti su manimi, ruošiant jo knygą lietuviškai. Pats Ferrateras parašė mažai. Kai jam buvo 30 ar 35 metų, jis nusprendė negyventi daugiau nei 50 metų. Kai tie 50 suėjo, jis nusižudė. Tai buvo 1975-ieji, generolo Franco mirties metai. Ferratero kūryboje atsispindi Pilietinio karo Ispanijoje įvykiai, kuriuos poetas patyrė vaikystėje, bet svarbiausia jam amžinieji dalykai – atmintis, vyrų ir moterų santykiai, meilė, užmarštis. Tiesa, norėčiau bendradarbiauti ir verčiant lietuviškai šiuolaikinę italų poeziją.

D. M.: Kiek šiais laikais italai skaito?

P. D.: Mažai. Bet ta mažuma, kuri skaito, skaito labai daug. Iš tos mažumos, kuri daug skaito ir perka daug knygų, tam tikra dalis skaito ir poeziją. Poeziją Italijoje skaito labai maža mažuma. Bet skaito. Taip pat yra ir Ispanijoje. Dažnai būnu Barse-lonoje, ten knygynuose visada būna poezijos sekcija. Europoje poezija dar skaitoma.

D. M.: O versti Tau malonu?

P. D.: Taip, tai sena mano paralelinė aistra: viena aistra – kalbotyra, kita – vertimai. Jei tos aistros nėra, bent jau poezijos tu neversi, gal – kitus žanrus, jei gausi tokių užsakymų iš leidyklų. Tai garbingas darbas, bet Italijoje vien iš to nepragyventumei.

Mano, kaip vertėjo, darbas tik įpusėtas. Noriu, kad tie, kas nemoka lietuvių kalbos, bet užsigeis sužinoti apie lietuvių literatūrą ir ypač poeziją, galėtų ją skaityti itališkai, kad nereikėtų su ja pažinties ieškoti per vokiečių ar anglų kalbas. XX a. lietuvių poezijos itališkai galima perskaityti jau nemažai.

Mes nekalbėjom apie žurnalą *Res Balticae*, o man labai svarbu apie jį pasakyti. Tai baltistikos žurnalas, leidžiamas Italijoje nuo 1995 metų. Jį aš įsteigiau kartu su Nikolajumi Michailovu². Išėjo 11 numerių, dabar finansinė krizė, bet 12 numeris šiuo metu rengiamas, ir 12, ir 13 numeriai tikrai turėtų išeiti. Tai labiau lingvistinis žurnalas, bet jis atviras ir kitoms mokslo šakoms: literatūrologijai, kultūros istorijai. Žurnalo autoriai – mokslininkai iš viso pasaulio. Žurnalą reikėjo įsteigti, įgyvendinant tam tikrą (nemėgstu to žodžio, bet kartais jį tenka pasakyti) misiją, idėją, projektą, kad būtų galima italų visuomenei pateikti kuo daugiau medžiagos (jei įmanoma, itališkai) apie baltų kultūras, kad būtų galima sukurti publikacijų fondą, kur galėtų pasisemti žinių tie, kas norės domėtis baltų kultūromis. Iki šiol tokio savotiško fondo itališkai nebuvo. Ir vertimai, ir žurnalas eina būtent ta kryptimi. O Nikolajaus man labai trūksta. Mes daug ką patyrėm kartu. Jis būdavo pirmasis bei idealusis mano skaitytojas, o aš būdavau jo, ir mokslinių veikalų, ir vertimų. Būtų gražu, jei jis liktų čia paminėtas.

D. M.: Ačiū už pokalbį.

Vilnius, 2011 12 11

---

2 Nikolajus Michailovas (1967–2010) – filologas, slavistas-baltistas. Apie jį žr.: „Kaimyniškas pasisveikinimas su Tatjana Civjan“, *Colloquia*, Nr. 26, 2011, p. 179–180. (*Red. pastaba*)